

SPIRITUALITEIT EN PASTORAAT

Om een bijdrage te leveren aan de vernieuwing van de Pastoraal heeft het Titus Brandsma Instituut onder leiding van Kees Waaijman het initiatief genomen een opleiding “Spiritualiteit en Pastoraat” te ontwerpen. Deze opleiding bevat twee jaar en heeft de opzet van een deeltijdopleiding, die gericht is op pastores, pastorale werkers en werksters en vrijwilligers in het pastorale veld. De leerinhoud bevat de belangrijkste aspecten van de spiritualiteitwetenschap binnen een historisch kader. De specifieke werkvormen zorgen ervoor, dat de verschillende doelgroepen zich de leerinhoud ieder op hun eigen wijze kunnen toe-eigenen. De opleiding is ingebed in de School voor Spiritualiteit en is gestart in september 2005. De colleges worden gegeven in de zalen van het Titus Brandsma Memorial, Stijn Buijsstraat 11, 6512 CJ Nijmegen. Ruim 60 mensen doen er aan mee; voor de opleiding van pastoraat en spiritualiteit hebben zich 12 kandidaten opgegeven.

ZOEKTOCHT NAAR GOD

In deze twee jaar heb ik de colleges gevolgd en in het middagprogramma was ik mede- begeleider voor de groep Spiritualiteit en Pastoraat.

Vanuit mijn jarenlange ervaring als parochiepastor heb ik altijd een verlangen gehad naar spiritualiteit in het pastoraat. Ik had de overtuiging dat dit belangrijk was. Ik sprokkelde zelf naar inspiratie in contacten met de mensen en had als karmeliet een bron en achtergrond die me gevoed hebben.

Nu ik na mijn 65^e levensjaar meer vertrouwd raakte met de studie van spiritualiteit en vernam dat opleidingen voor pastores in Nederland een meer kerkelijk en dogmatisch karakter krijgen, was ik des te meer verheugd dat het Titus Brandsma Instituut een geheel eigen opleiding aanbood voor pastores, priesters, diakens, pastoraal werkenden, dominees en voor vrijwilligers. Bijzonder ook voor vrijwilligers acht ik deze opleiding een nieuwe kans; zij betekenen veel meer dan vaak erkend wordt, in het pastorale veld.

Wil je goed functioneren binnen het pastoraat is een spirituele houding en het ontwikkelen daarvan belangrijk: een respectvolle openheid voor ieder mens en zijn of haar eigen geestelijke weg, een weg met God. In deze school voor Spiritualiteit worden de cursisten geschoold op gebied van verschillende mystieke tradities en in het lezen van mystieke teksten. In het practicum 's middags brengen ze zichzelf in en hun ervaringen met mensen in de parochie en met hun werk. Hun eigen zoektocht in het leven naar God wordt meer tot bewustzijn gebracht en verhelderd. Ook worden ze gescherpt in het waarnemen van wat er leeft bij de pastoranten, hoe zij Gods werking in hun leven ervaren en hoe zij het geheim van hun leven op het spoor komen door soms duistere en moeilijke periodes heen.

De leerstof heb ik interessant gevonden en ik heb er veel van geleerd: ook van de gesprekken van Cassianus waarin het doel van de geestelijke reis wordt verwoord en de verschillende vormen van christelijke spiritualiteit van de woestijn monniken. Bijzonder vond ik de hernieuwde kennismaking met de Belijdenissen van Sint Augustinus: hoe God gaandeweg degene werd in wie hij leefde. Ik ben gevoeliger geworden voor het geheim van God, die ons meer zoekt dan wij Hem en ook bewuster van het geheim van mijn eigen leven en attenter voor het geheim van het leven van de ander. Altijd blijven we een geheim voor elkaar.

Het is mooi om te zien hoe studenten in de practica elkaar beter leren kennen en daardoor meer respect voor elkaar krijgen. Ze krijgen opdrachten die hen dichter bij zichzelf brengen; en ze helpen elkaar daarbij door feed-back over vragen als: wie ben je, wat is jouw spiritualiteit, wat zijn jouw bronnen van religieus leven. Het gaat dan over taken in het pastorale veld, vereiste vaardigheden, eigen drijfveren en behoeften. Ditzelfde onderzoeken zij bij hun pastoranten via

interviews. Het is een weg beter te leren luisteren en eigen vooronderstellingen los te laten. Ze ontdekken nieuwe vindplaatsen voor spiritualiteit.

De lezing van de Schrift met de cursisten was voor mij een openbaring. Lessen over de Lectio Divina waren eraan voorafgegaan. In het practicum was er gelegenheid dat ieder zijn of haar favoriete schriftpassages aangaf en daarin ook zelf met eigen leven naar voren kwam. Vreugdevol is voor mij steeds weer de ontdekking dat het evangelie ons meer op het lijf geschreven is dan dat we zelf vaak bewust zijn en het is inspirerend voor mij om te ervaren hoe Christus dicht bij het leven van ieder van ons staat. De schrift kan meer gaan functioneren bij je werk als pastor, als een gids die mensen de weg wijst. De gevoeligheid hiervoor groeide.

In blok 3 maar ook in de colleges van de andere blokken leerden we meer onderscheiden hoe de beweging van het mystieke proces in de taal ter sprake komt (ik denk aan de mystieke omvorming in de Gulden Regel van Willem van St. Thierry).

De colleges over liturgie vond ik boeiend en heb meer ontdekt hoe liturgie een begeleiding kan zijn op de geestelijke weg, en wat 'riten' doen.

Het is mij opgevallen dat alle docenten in het overbrengen van de leerstof spraken vanuit innerlijke betrokkenheid op de tekst, hun eigen ervaring sprak verborgen mee en was een ondertoon, die meeklonk.

In het practicum hebben de studenten uitgewisseld wat de invloed is geweest van de liturgie in hun leven n.a.v. de vragen: "Wat waren jouw indrukwekkende en hinderlijke ervaringen met de liturgie". De persoonlijke levensloop speelde daarin sterk mee. De waarde van de stilte werd door ieder genoemd en ook de betekenis van de ruimte, kleur en licht, tekst en liederen. In de liturgie kan de relatie met God en met de mensen intenser worden.

In dit jaar zijn we geoefend in leesvaardigheid met betrekking tot mystieke teksten o.a. teksten van Franciscus, Clara en Jacopone di Todi hebben mij geboeid. Het 'sine proprio' klinkt nog na in mijn oren. Het waren teksten die me meenamen in de stroom van hun geestelijke weg, die ook raakpunten hebben met mijn eigen weg. Van de grote mystici leerden we dat de regie houden over eigen leven niet echt helpt tot leven te komen en Gods werking in ons te laten gebeuren.

Toch denk ik, maar ik weet niet hoe, dat de brug van deze geestelijke schrijvers dichter naar ons leven toe geslagen kan worden.

SPIRITUALITEIT IN LEVEN EN WERK

Ik heb ervaren dat sommige cursisten verwantschap voelden met bijv. Benedictijnse en Karmelitaanse spiritualiteit en dat dit van wezenlijke betekenis is voor hun leven en werk. Heel leerzaam was voor mij ook het practicum in blok 4; het luisteren naar elkaars verhaal: De autobiografische beschrijving met zijn hoogte- en dieptepunten. De gesprekken hierover heb ik als zeer levendig en verhelderend ervaren. De vragen die besproken werden bleven dicht bij de persoon: "Waar ben je veranderd, waar vond je inspiratie, wat was of een rem of een stimulans voor je eigen geloof".

Ik geef enkele antwoorden van cursisten, die tekenend zijn en bemoedigend.

'Ik kijk nu meer vanuit mijn eigen geloof en mededogen'.

'De eeuwige is voor mij meer gaan leven'.

'Ik leef nu meer dan ooit'.

'Deze cursus is voor mij van vitale betekenis.

'Ik ben nu meer op de weg in de richting van: "Wie had God met mij voor ogen'.

'Ik ben zelf meer pastoraal dan pastoraal vrijwilliger, heb ik het idee'.

'Ik ben gevoeliger geworden om mensen te begeleiden in het leren verstaan van het geheim van hun eigen leven. Ik kijk nu meer hoe God in mensen aan het werk is'.

‘Mijn persoonlijke geloofsbeleving zit in een stroomversnelling. Ik heb het gevoel, dat ik aan het inhalen ben, maar het voelt als een goede weg, een thuiskomen. Toch is het voor mij nog moeilijk om erover te communiceren’.

‘Het lezen van mystieke teksten met parochianen verwijdt mijn visie en relativeert die ook’.

‘Ik probeer de religieuze laag in mijzelf te ontdekken en ik maak er werk van bij anderen in ons leerhuis: “Op zoek naar de mysticus in jezelf”’.

Ook een twintigtal dominees volgen deze school met enthousiasme. Ze komen van alle kanten uit Nederland op woensdag naar Nijmegen. Ze genieten van de colleges en de mystieke teksten zoals meerderen mij hebben toevertrouwd. De teksten van Jodocus van Lodenstein hebben hen bijzonder aangesproken. Hij is een prominente vertegenwoordiger van de stroming “Nadere Reformatie” en een mysticus die nu nog actueel is. In zijn preken verwoordt hij de weg die hij gaat. Hij kan niet anders dan praten uit eigen ervaring.” Bij hem kan men zien dat spiritualiteit een gebeuren is, een weg die wordt afgelegd. Het is op dit ervaringsniveau, dat mensen elkaar werkelijk kunnen zien en horen. Dit voorbij-zijn aan de discussie opent de mogelijkheid de ander in zijn Zijn te ontmoeten. Het moraliseren en verketteren blijft achterweg, omdat men het ervaringsniveau van de mens betreedt. Op dit niveau wonen geen wetten of voorschriften, maar woont slecht hij/ zij die is”.

PAROCHIE ALS MYSTAGOGISCHE RUIMTE

In de practica hebben wij religieuze ervaringen uitgesproken en met elkaar gedeeld. Dat heeft indruk gemaakt en we hebben woorden gevonden voor onze eigen ervaringen. Dat heeft ons geholpen ook met pastoranten in gesprek te gaan over God. We hebben nagedacht over de vraag: ‘waar kan de mystagogische benadering de kern van het pastoraat worden’ en ‘hoe kan de parochie worden tot een mystagogische ruimte waarin mensen zich bewust kunnen worden van hun relatie met God. Het is van wezenlijk belang dat de pastor of vrijwilliger gevoel heeft voor de werking van God in de mens. Om hiervoor gevoelig te worden is vooral ervaringskennis belangrijk. Kees Waaijman zei tegen cursisten:” Als je twee jaar de school voor Spiritualiteit hebt gevolgd, moet je kunnen zeggen: “Ik heb twee heel grote oren gekregen”; “dan heeft de School haar vruchten voortgebracht “.

In blok 5 was de doelstelling: ontdekken welke zaken voor pastores en vrijwilligers en voor pastoranten fungeren als wegwijzers op hun geestelijke weg. Op welk vlak ligt bij hen de spirituele intelligentie en hoe ziet hun primordiale spiritualiteit er uit? Met andere woorden: hoe kan men in een diversiteit aan mensen ontdekken waar het gesprek met God plaats vindt en hoe kan dat gesprek verder gevoerd worden.

Welke ervaringen liggen ten grondslag aan onze eigen religieuze geraaktheid en kunnen we daar woorden aan geven? Hoe kan dit door anderen worden herkend en verstaan?

Het luisteren naar elkaars verhaal maakte stil en raakte ieder op zijn/ haar eigen wijze. In het beschrijven – met een zekere schroom- van de eerste religieuze ervaring kwamen we op het spoor van ieders eigen primordiale spiritualiteit: ervaringen uit de vroege jeugd, bij eenvoudige gebeurtenissen, het zingen van een lied, een wandeling in de natuur, het horen van verhalen, het beleven van de stilte. Deze ervaringen hebben doorgewerkt in het leven en hebben een bijzondere betekenis gekregen en gehouden.

Hoe belangrijk zijn plekken in de parochies en gemeenten waar verhalen worden verteld en belevenissen gedeeld kunnen worden.

In blok 6 hebben we colleges gekregen over “Onderscheiding der geesten”. Alle scholen van spiritualiteit kennen vormen van kritische reflectie, die vooral een systematische doordinking van de geleefde spiritualiteit beogen. Fundamentele teksten van Cassianus en Aristoteles hebben ons

hierbij ondersteund; ook teksten van Titus Brandsma waren in deze goede gidsen. Het boek van Teresa van Avila: "De innerlijke burcht" bood veel inspiratie.

In het practicum hebben we de 'diacrisis' (de onderscheiding) proberen toe te eigenen. Ieder van de studenten bracht een 'casus' in waarbij steeds de vraag werd gesteld: komen de beweegredenen van God, de duivel of onszelf? Opnieuw kwamen veel verhalen los en het werd duidelijk dat Bijbelverhalen bevrijdend kunnen zijn voor mensen in hun nood. Maar ook andere benaderingen kunnen heilzaam zijn: ieder heeft een eigen charisma waarmee hij/zij kan werken.

De cursisten hebben hun autobiografische opdracht uitgewerkt met betrekking tot de laatste twee jaar van hun gebedspraktijk of hoe zij bidden in hun leven. We hebben geleerd hoe ieder op een persoonlijke wijze bidt en hoe er een proces plaatsvindt in de loop van ieder leven met betrekking tot bidden. Door eerlijk te kijken naar onszelf en naar elkaar is bij ons het zicht op het bidden verdiept, en is ons eigen bidden verinnerlijkt zowel in ontmoeting met mensen, in gemeenschappelijke vieringen, in het verblijven in de stilte en in het nadenken over de gebeurtenissen van de voorbije dag. Het verlangen ons leven in gesprek te brengen met God is versterkt. Het verlangen zelf is al een gebed.

LEKENSPIRITUALITEIT

Deze school voor spiritualiteit is een heel eigen leerschool met bijzondere mogelijkheden voor het werken in het pastoraat. Ik ervaar deze opleiding als een ander en nieuw spoor in het pastoraat, als een aanvulling en een verrijking.

Een aantal mensen uit Oss - pastores en vrijwilligers - volgen deze School voor Spiritualiteit. Na elk blok nemen ze contact op met alle mensen uit de parochie, de uitnodiging is voor ieder voor een z.g. "akker-bijeenkomst". Steeds komen er een dertigtal op deze avonden. De cursisten vertellen over de colleges van het blok en over de oefeningen die ze hebben gedaan in het practicum. De avonden staan in het teken van de thematiek van de colleges en van de oefeningen. Het doel is niet op de eerste plaats aan de parochianen kennis over te dragen, maar hen hun eigen geestelijke weg leren zien en het verwoorden ervan en dit delen met elkaar. Deze avonden worden ervaren als boeiend en als een sterke vorm van gemeenschapopbouw. Graag willen ze in deze richting verder gaan. De cursisten hebben het plan een structureel aanbod te doen van bijeenkomsten rond 'lekenspiritualiteit' met het oog op Gods werking in iedere mens. Het is de bedoeling om dit te leren ontdekken in het gewone dagelijkse leven via thematieken als 'wonen', 'werken', 'relaties', 'levensloop'; kortom over alles wat je tegenkomt in het leven. De cursisten gaan meer en meer ervaren dat het leven in de parochie niet van hun activiteiten afhangt maar dat ze zelf mee gaan bewegen met wat er leeft bij de mensen en gaan zien hoe God met hen omgaat in hun innerlijk en in hun daden.

God openbaart zich in ons wezen, in ieder van ons. De parochie begint bij dit gedeelde besef.

Zoals Teresa van Avila zegt in haar gedicht 'Buscate en Mi':

"Ziel, zoeken met je jezelf in Mij,
En Mij moet je zoeken in jezelf."

Tot slot wil ik dank uitspreken aan het adres van Kees Waaijman en al zijn medewerkers en medewerksters aan het Titus Brandsma Instituut, die deze School hebben opgezet en er aan meewerken. Ik hoop dat deze School in de toekomst voor heel veel mensen een belangrijke steun mag zijn om vruchtbaar te kunnen werken en dat zij God en mensen aan het licht mogen brengen.

Tjalling van Balen